

Cumhuriyet'ten Sayfalar I (Güncel-Siyasal Yazılar), Cumhuriyet'ten Sayfalar II (Röportajlar-Kitap Tanıtımları) Haz. Hafize ŞAHİN (2012). Ajans-Türk Basın ve Basım A.Ş. , Ankara: 175 s. ; 363 s.

CUMHURİYET TARİHİNE CUMHURİYET'TEN BİR BAKIŞ: NECDET EVLİYAGİL'İN GAZETE YAZILARI

Hiclâl DEMİR



Gazeteci, şair, program yapımcısı Necdet Evliyagil'in muhabir olarak çalıştığı *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanmış yazıları iki cilt olarak Ajans-Türk Basın ve Basım AŞ tarafından geçtiğimiz aylarda yayımlandı. 1947-1952 yılları arasında Türkiye'nin siyasi, güncel ve sanat alanındaki gelişmelerinin neredeyse günü gününe yer aldığı iki ciltlik bu eser, o günlerin Türkiye'sinin de bir panoraması niteliğinde.

Eseri Hafize Şahin yayıma hazırlamış. Şahin, 2009 yılında yayımladığı *Cumhuriyet Döneminin Tanığı Necdet Evliyagil* adlı monografik çalışmasında Evliyagil'in hayatını, gazeteciliğini, eserlerini ve sanatçı yönünü incelemiştir. 1927-1992 yılları arasında yaşayan Necdet Evliyagil'in gazete yazılarının bir araya getirildiği bu iki ciltlik eserde ise onun gazeteci kimliği belirgin olarak ortaya çıkarılmış ve bir anlamda monografik çalışma tamamlanmıştır.

Cumhuriyet'te yer alan yazılar, kitap hâline getirilirken konularına göre tasnif edilmiş; ilk ciltte Evliyagil'in güncel ve siyasi yazıları, ikinci ciltte de röportajları ve eser tanıtımları yer almıştır. Şahin, bazı güncel yazıların röportaj şeklinde oluşturulduğunu, dolayısıyla bölümler arasında geçişkenlikler olabileceğine dikkatimizi çekiyor.



Cumhuriyet'ten Sayfalar I

Cumhuriyet'ten Sayfalar I de genç bir muhabir olarak göreve başlayan Necdet Evliyagil'in güncel ve siyasi yazıları yer almakta. Muhabir olarak sorumluluk alanı sağlık ve CHP olsa da -kitapta da görüldüğü gibi- Evliyagil başka alanlarda da haberler yapmıştır. *Cumhuriyet* gazetesinde aynı yıllarda birlikte haber peşinde koştukları Metin Toker, gazetenin çalışma biçimini şöyle anlatır:

(*Cumhuriyet*) 1940'larda Türkiye'nin en büyüğüydü. Ama biz, istihbarat kadrosunda 10-12 kişi idik. İstanbul'da bizden habersiz sinek uçmazdı. Bütün sahaları aramızda paylaşmıştık. (...) Necdet'in ihtisası sağlık ve CHP idi. Ben Beyoğlu muhabiriydim. (...) Sabahları on civarında gazeteye gelirdik. İstihbarat şefimiz kara kaplı kalın bir deftere hepimizin günlük işlerini yazmış olurdu. Tabii onlar "rutin işler"di. Herkes maharetini onları aşmada, bilinmeyeni bulup çıkarmada, gazeteci deyimiyle "atlatma"da gösterirdi (Şahin, 2009, s. 16).

Evliyagil'in "Güncel Yazılar"ı, Amasya'daki sel felaketinden kiralık mobilya ile açılış töreni yapan hastaneye, üniversiteye imtihanla talebe alınmasından Bulgaristan'dan gelen göçmen kafilesine kadar farklı konuları içerir. Bu yazılardan en dikkat çeken, bugün de temel bir mesele olarak karşımıza çıkan İstanbul'un trafik sorunudur. "Seyrüsefer Derdinin Halli İçin Tedbirler" başlıklı haber, 18 Ekim 1951 tarihlidir. "Karacaahmet'teki Hayalet Muamması" adını taşıyan yazı da bir muhabirin haber için ne gibi maceralar yaşadığını göstermesi bakımından ilginçtir.

Kitabın ikinci bölümündeki "Siyasal Yazılar" Evliyagil'in 1950 genel seçimleri ve 1951 milletvekili ara seçimleri öncesinde, CHP muhabiri olarak siyasilerin propaganda faaliyetlerini izlemesi sonucu yazdığı yazılardan oluşur. Politikacıların; Kırıkkale (Çerikli), Çorum, Amasya (Merzifon), Tokat (Turhal), Samsun, Çanakale, Bilecik ve Bursa'daki konuşmalarını takip ederek halkın nabzını tutan Evliyagil, CHP – Demokrat Parti çekişmesine dair gözlemlerini günü gününe -çoğunlukla telefonda yazdırarak- *Cumhuriyet*'e ulaştırmıştır. Bir muhabir olarak gördüklerini tarafsız bir şekilde yazan/yazdıran Evliyagil'in başına ilginç olaylar da gelmiştir. "Adaydan Veba Gibi Kaçılan Diyar" başlığını taşıyan 29 Nisan 1950 tarihli haberinde, Çerikli'den Çorum'a gitmek için vasıta beklerken bir arkadaşıyla kahveye girdiğini, onları gören kahvedekilerin birer ikişer kaçmaya başladıklarını anlatır. Evliyagil, arkadaşına bunun sebebini sorduğunda "Seni aday zannettiler." yanıtını alır. Anlamayınca arkadaşı açıklar: "Aday ya! Kocaman gözlüklerin, okkalı vücudun ve kerli ferli hâlinle seni, kendilerine nutuk çekmeye gelmiş bir milletvekili adayı zannettiler." ve devam eder:

Belki bir aydan beri milletvekili adayı olduğunu söyleyen bir alay hatip, hemen her hafta kahveleri dolaşıp köyleri gezerek propaganda yapıyor. Halka artık gına geldi. Anlaşılan, şimdi aday zannettiği kime rastlarsa, ilk

işi oralardan savuşmak oluyor (*Cumhuriyet'ten Sayfalar I*, 2012, ss. 121-122).

CHP ve Demokrat Parti adaylarının yaptığı seçim konuşmalarını ve iki parti arasındaki çekişmenin halk üzerindeki tesirlerini izleyen Evliyagil, zaman zaman bu gözlemlerini yorumlamıştır. Seçim kampanyasının sona ermesinden bir gün önce 12 Eylül 1951'de yazdığı “Bizim Görüşümüz ile Bilecik, Bursa ve Çanakkale’de Kim Kazanacak?” başlıklı yazısının bir bölümünde şöyle der:

Bözöyük’ün bir meydanında Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri konuşurken diğer meydanında da CHP’li hatipler seçim nutukları vermişlerdir. (...) Bilecik bu suretle merkezinden köylerine kadar seçim propagandasına sahne olmuş ve bu faaliyet sınırlı ve gergin bir hava içerisinde sona ermiştir. DP Afyon Milletvekili Kemal Özçoban’ın sesi tamamen kısılmıştır. Esasen Bilecik’te sesi kısılmayan aday ve hatip kalmamıştır. Herkes durmadan bağırıyor ve durmadan konuşuyor. Köylü de bu heyecanlı hitabeleri büyük bir zevkle takip ediyor (s. 174).

Cumhuriyet'ten Sayfalar II

Cumhuriyet'ten Sayfalar II (Röportajlar-Kitap Tanıtımları) adını taşıyan ikinci cilt, Necdet Evliyagil’in 1947-1952 yılları arasında yaptığı röportajları ve kitap/dergi tanıtımlarını içerir. Röportajlar kendi içinde “Güncel Röportajlar”, “Siyasal Röportajlar” ve “Sanatsal Röportajlar” olarak üç bölüme ayrılmıştır.

Hacim olarak diğer röportajlardan daha fazla olan “Güncel Röportajlar” o günlerde gündemde olan farklı kesimlerden kişilerle yapılmıştır. Sabık Afgan Kraliçesi Süreyya Şah, Amerika’da alkolikleri tedavi eden Dr. Etem Vassaf, konferans vermek için İstanbul’a gelen Fransız Hukuk Profesörü André Hauriou, İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, Atatürk’ün Kâtib-i Umumisi Hasan Rıza Soyak, Anıtkabir’in inşasında kontrol şefi olan Yüksek Mühendis Mimar Sabiha Güreyman, Darülacezeye 1 milyon bağışlayan Refik Hıfzı Büyükarıslan, uçan ilk Türk kadını Belkıs Şevket Moray bu kişilerden bazılarıdır.

Röportajlardan, Türkiye’nin o günlerdeki temel meseleleri hakkında bilgi edinmek mümkündür. Dikkat çeken en önemli husus, verem hastalığının 1940’ların sonunda ülkemiz için ne büyük bir felaket olduğudur. Sağlıktan sorumlu muhabir olarak Necdet Evliyagil röportajlarında bu konuyu sık sık ele almış, farklı tarihlerde yetkililerle görüşmüş ve bu alandaki gelişmeleri günü gününe takip etmiştir. BCG aşısının bu dönemde yeni yeni tatbik edilmeye başlandığını da yine bu röportajlardan öğreniyoruz.

Bugün artık üçüncüsünün tartışıldığı İstanbul’un iki yakasını birleştirecek köprünün ilki için o günlerde birtakım fikirler gündemdedir. Hatta köprünün mü yoksa tünelin mi daha iyi olacağı sorusunu Evliyagil konunun uzmanlarına sorar. Benzer şekilde, günümüzde de tartışılan ötenazi, münevver işsizliği,

dilencilerin artması vb. konular, 1940'ların sonu 50'lerin başında gazete sayfalarında karşımıza çıkan haberler arasındadır. Yine röportajlardan öğrendiğimiz bir husus, dünya üniversitelerinde olduğu gibi İstanbul Üniversitesinde de hocalar için akademik bir kıyafetin düşünülmesi ve bunun uygulamaya geçirilmesidir.

“Siyasal Röportajlar” gündemdeki konularla ilgili siyasilerle yapılmış röportajları içerir. Memleketin genel sağlık durumu ve verem konusunda Sağlık Bakanı ile yapılan görüşme, Türk Ocaklarının yeniden açılmasıyla ilgili olarak İstanbul bağımsız milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver ile yapılan mülakat bunlar arasındadır.

Necdet Evliyagil'in 1947-1952 aralığında Türkiye'deki sanat faaliyetleri ile ilgili mülakatları “Sanatsal Röportajlar” başlığı altında bir araya getirilmiştir. 19 röportajın yer aldığı bu bölümde bale, edebiyat, sinema, müzik, tiyatro gibi sanat dallarındaki etkinlikler hakkında bilgi verilmektedir. Buradaki en dikkat çekici röportaj, o günlerde yayımlanan *Huzur* adlı romanı dolayısıyla Ahmet Hamdi Tanpınar'la yapılandır. 35. sanat yılı nedeniyle Açık hava Tiyatrosunda yapılacak tören öncesi Münir Nureddin Selçuk'la yapılan söyleşi de bu bölümde yer alır.

“Kitap Tanıtımları” *Cumhuriyet'ten Sayfalar II*'nin son bölümünü oluşturur. Evliyagil, *Cumhuriyet* gazetesinde “Yeni Eserler” başlığı altında özellikle 1951-1952 yıllarında yayımlanmış kitap ve dergileri tanıtmıştır. Hafize Şahin'in belirttiğine göre bu yazıları Evliyagil, bir dosya olarak saklamıştır. Yazıların bu şekilde saklanması, Evliyagil'in ileride bunları kitap olarak yayımlama düşüncesi olduğuna işaret eder.

Samih Ayverdi, Nezihe Araz, Safiye Erol ve Sofi Hori'nin kaleme aldığı *Kenan Rifai ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* adlı eser hakkında beğenilerini dile getiren değerli isimlerin kitap hakkında herhangi bir yazı yazmaması üzerine söylediği şu sözler, Evliyagil'in eser tanıtımlarını neden önemseydiğini gösterir:

Birbirimizi, karşı karşıya iken mültefit cümlelerle methodip dururuz ama bunu niçin fiiliyat sahasına dökmekten çekiniriz. İşte bizim en büyük noksanlarımızdan biri de budur. Hâlbuki bugün, eser veren herkes biraz olsun sesini duyurmaya muhtaçtır. Az okuyan ve o nispette de az eser veren bir millet olduğumuzu düşünürsek, bu arzumu yerinde görmek lazımdır (*Cumhuriyet'ten Sayfalar II*, 2012, s. 329).

Bu bölümde Evliyagil, bir kültür elçisi olarak o günlerde yayımlanan eserlerden okuru haberdar etmekte ve kendi beğenilerini belirterek ona yol göstermektedir. Genellikle kısa olan bu tanıtımları bugünkü anlamda eser tanıtımı veya eleştiri olarak görmek pek mümkün değildir. Şair kimliği nedeniyle daha çok yayımlanan şiir kitaplarına yer veren Evliyagil, kısa birkaç cümlenin sonunda

eserde beğendiği bir şiire yer vererek tanıtımını tamamlar. Evliyagil'in yeni çıkan kitaplarını tanıttığı sanatçıların bir kısmı bugün tarihsel bir değer taşımanın ötesine geçmez. Ancak Bedri Rahmi, Behçet Necatigil, Sait Faik, Haldun Taner, Necati Cumalı, Peyami Safa, Oktay Rifat, Melih Cevdet gibi gelecek kuşaklarca da okunan ve Türk edebiyatında derin izler bırakan şair ve yazarların eserlerine de yer vermiştir.

Necdet Evliyagil, o günlerde Türkçeye çevrilen dünya edebiyatının önemli eserlerinden de okuru haberdar etmiştir. Daphne du Maurier'in *Gençlik Bir Daha Ele Geçmez*, Archibald Joseph Cronin'in *Hayata Dönüş*, P. Saintyves'in *Folklor El Kitabı*, J. Steinbeck'in *Fareler ve İnsanlar* adlı eserleri bunlardan birkaçıdır. Ayrıca *Türk Folklor Araştırmaları*, *Varlık*, *Aile*, *Hisar*, *Nokta* Evliyagil'in içeriği hakkında bilgi verdiği dergilerdendir.

Cumhuriyet'ten Sayfalar II'nin sonuna Necdet Evliyagil ile yapılmış iki kısa röportaj eklenmiştir. Bunlardan ilki oğlu Sarp Evliyagil tarafından yapılmış ve 1988 yılında *Fikret* dergisinde yayımlanmıştır. Diğer röportajı da o zamanlar ortaokul öğrencisi olan Zeynep Göğüş yapmıştır.

Her iki cildin sonunda Necdet Evliyagil'in gazetecilik yıllarına ait bazı fotoğraflar yer almaktadır.

Son olarak Necdet Evliyagil'in üslubuna dair de birkaç söz söylemek gerekir. Kitapları olurken 1940'lı yılların sonunda kullanılan Türkçeye hayran olmamak mümkün değil. Bugün kullanılmayan Arapça, Farsça zaman zaman Fransızca kelimelere rastlanıyor elbette ancak bunlar, eserlerin tamamı düşünüldüğünde sayı olarak oldukça az. Evliyagil'in Türkçeye hâkimiyeti ve akıcı üslubu, o gün olduğu gibi bugün de bu yazıların zevkle okunmasını sağlıyor.

Gazete yazıları her ne kadar günlük, çabuk eskiyen yazılar olarak görülse de bir ülkenin hangi yollardan geçip bugüne geldiğini göstermesi bakımından tarihsel bir değere sahiptir ve son derece önemlidir. 1940'ların sonu 1950'lerin başında Türkiye'nin siyasi ve sosyal yapısını öğrenmek, öncelikle bugünü daha iyi kavrayabilmek için gereklidir. Necdet Evliyagil'in bir araya getirilen yazıları sayesinde, Cumhuriyet tarihinin bu önemli zaman dilimindeki siyasi ve güncel olayları, sanattaki gelişmeleri takip etmek mümkün. Böylece bugünkü bazı meselelerin kaynağının nerelere kadar gittiği, o gün tartışılan bazı konuların bugün de tartışılmaya devam ettiği görülür. Kısaca, bu iki ciltlik eser, ülke olarak "nereden nereye geldik" in yanıtıdır. Bugünü anlamak ve geleceğe şekil vermek isteyen herkesin okuması gerekir.

Kaynakça

Şahin, H. (2009). *Cumhuriyet Döneminin Tanığı Necdet Evliyagil*. Ankara: Ajans-Türk Basın ve Basım A.Ş.

